

Emlékezés Kuncz Ignácra (1841-1903), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjára

Remembering Ignác Kuncz (1841-1903), Corresponding Member of the Hungarian Academy of Sciences

Kuncz Ignác jogtudós, egyetemi tanár a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja 1841. július 31-én született Rédén (Veszprém vármegye). 1903. január 25-én hunyt el Kolozsváron.

A Magyar Tudományos Akadémia 1896. május 15-én tartott közgyűlésén választotta levelező tagjai sorába. Kuncz Ignác akadémiai székfoglaló előadását „Állami önkormányzat” címmel 1896. november 9-én tartotta. Az előadás a következő évben, 1897-ben nyomtatásban is megjelent (Értekezések a Társadalmi Tudományok köréből. 11. kötet. (kivonatban Akadémiai Értesítő, Budapest, 1897.).

Kuncz Ignác öccse volt Kunz Jenő (1844–1926) jogtudós és szociológus, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja. Kuncz Ignác nagybátyja volt Kuncz Ödön (1884–1965) jogtudós, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjának és Kuncz Aladár (1885–1931) író és lapszerkesztőnek.

Kuncz Ignác jogi tanulmányait a Pesti Tudományegyetemen folytatta. Pesten szerzett 1866-ban jogtudományi doktori diplomát. 1864 és 1866 között, előbb Fejér vármegye tiszteletbeli, majd ezt követően tényleges III. aljegyzője volt.

Akadémiai, tanári pályafutását 1866-ban kezdte. Kuncz Ignác a kor hagyományainak megfelelően több jogakadémián is dolgozott komoly tekintélynek örvendő oktatóként. 1866 és 1873 között, hét éven át a pécsi jogliceumon oktatott, mint a magyar közjog (ius publicum Hungaricum) előadására képesítést szerzett magántanár (Privatdozent). 1873-ban egy tanéven keresztül a győri jogakadémián két tantárgy, az alkotmány- és kormányzati politika, valamint a magyar közjog oktatásának teendőit látta el.

Az 1874-1875. évi tanévvel kezdődően ezeket a tárgyakat már a pozsonyi jogakadémián oktatta. Pozsonyban két évtizeden át oktatott.

Kuncz Ignác az 1893-1894. évi tanévben lett a kolozsvári egyetem nyilvános rendes tanára. Kolozsváron a politika főkéllégium oktatója volt. Tanár kollégái és hallgatói egyaránt kiváló pedagógusnak, kitűnő előadónak tartották. A tanrendben meghirdetett kéllégiumait számos hallgató vette fel. Idegen nyelvekben való jártasságát kiválóan kamatoztatta tudományos munkái írása során. Szakmai vonatkozásban is általános megbecsülésnek örvendett. Egészségi állapotának megromlása miatt halála előtt két esztendővel nyugdíjba vonulni kényszerült. Kapcsolata azonban nem szakadt meg az egyetemmel és tudományos munkáját élete végéig folytatta.

Itt utalunk arra, hogy Erdélyben 1863-ban hozták létre a magyar tannyelvű kolozsvári jogakadémiát. Az 1872. évi XIX. törvénycikk alapján létrehozott Kolozsvári Magyar Királyi Tudományegyetem, mely 1881. január 14-én vette fel a Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem nevet, felavatására 1872. november 10-én került sor ünnepélyes keretek között. A kolozsvári egyetem első rektora, Berde Áron (1819-1892) ünnepélyes beiktatására is ezen a napon került sor. Az első rektor híres mondását, amely a rektori székfoglalójában hangzott el „Önök tudják, hogy az egyetemet nem a néma falak, hanem a tanárok szellemi ereje alapítja meg hírnevében, áldásos működésben” Kuncz Ignác is irányadónak, magára nézve is mértékadónak, sőt egyenesen kötelezőnek tartotta. Megjegyzendő, hogy a Jog- és

Államtudományi Karon 1872-ben egyedül Berde Áron volt a Magyar Tudományos Akadémia tagja.

A Kuncz Ignác által vezetett katedra mellett, hasonlóan a többi tanszékhez, szeminárium is működött.

Kuncz Ignác tudományos érdeklődésének középpontjában az államtudományok (Staatswissenschaften) álltak. Kuncz Ignác csaknem négy évtizedet átfogó tudományos pályája első szakaszában a jogfilozófus Pauler Tivadar (1816-1886), a Magyar Tudományos Akadémia rendes, igazgatótanácsi és tiszteleti tagja, államkonceptiója követőjének, hívőnek számított. Kuncz a morál (mos) és a jog (ius) szféráját egymástól szétválasztó ún. jogpozitivisták iskolája, a szubjektivisták-racionalisták jogelméleti, jogfilozófiai irányzat követőjének számított.

Tudományos pályája során elsősorban az államszervezet elméleti és módszertani kérdéseivel és politikatudománnyal foglalkozott. Már az 1880-as években közzétett állambölcseleti írásaiban erős kritikával illette a politikai nemzetnek az egyéntől, az individuumtól (persona) a társadalmon (societas) át az államig (res publica) ívelő meggyőződése szerint egyoldalú, individualistának tartott felfogását, nézetét. Kidolgozta saját nemzetállam-teóriáját. Kétségbe vonta, sőt egyenesen tagadta az állam társadalmi meghatározottságát, az egyének és társadalmi csoportok államalkotó szerepét.

Kuncz Ignác nézete szerint az állam sajátos szerkezeti elemekkel, így - többek között - államszervezettel, államhatárral és államnyelvvvel rendelkező keret. Ezt a keretet, a nemzet (natio), mint a hatalom (imperium) egyedüli forrása és alanya, az erkölcsi és akarati egységében oszthatatlan, az egyének és azok érdekei fölé helyezett entitás alkotja. Elméletében a francia államfelfogásban gyökerező nemzetfogalmat („Egy nyelv, egy nemzet, egy állam”) bővítette, egészítette ki további elemekkel. Kuncz Ignác nézete szerint az állam magának a nemzetnek része (pars), csak egyik, bár kiemelkedő fontosságú alkotóeleme. Az individuum csupán ennek közösségnek – Kuncz Ignác megfogalmazásában „kollektív személyiségnek” – része. Hangsúlyozza, hogy az individuum egyéni, személyes érdekeit feladni köteles a nemzet javára, saját egyéni érdekeit háttérbe szorítva, azokat elfeledve. Kuncz Ignác élete utolsó éveiben már a politikai nemzet „öncélúságát” hangsúlyozta.

Elméletét átfogóan az első kiadásban 1888-ban megjelent „A nemzetállam tankönyve” című munkájában fejtette ki.

Elsősorban a magyar közjoggal és annak részterületeivel foglalkozott. Megállapíthatjuk, hogy Kuncz Ignác államtudományi felfogása jogtudományi gondolkodására és érdeklődésére is nagy hatással volt. Munkáiban a közjog (ius publicum) és a magánjog (ius privatum) kérdéskörének elemzésénél jelentős hangsúlykülönbség mutatkozik. Jogfelfogására egyértelműen a normativista szemlélet jellemző. A jogrendszer (ordo iuris) vonatkozásában kizárta a tovább értelmezés, interpretálás lehetőségét. A nemzet érdekeit elsődlegesnek tartó állam jogrendszerét feltétel nélkül követendő koherens normarendszernek tekintette.

Kuncz Ignác tanulmányozta a közigazgatási bíráskodás, a törvényhatóságok és a helyi önkormányzatok vonatkozásában a közigazgatási jogot is. Érdeklődése egyaránt kiterjedt az anyagi büntetőjogra és a büntetőeljárásjogra. Behatóan, a források (fontes iuris) elemzését kiemelve fontosnak tartva foglalkozott a magyar közjog (ius publicum patrium) történetével, továbbá az államelmélet kialakulásával és fejlődésével. Platónról és Arisztotelészről kezdve egészen Niccolò Machiavelli-ig tekintette át az államelmélet kialakulását és fejlődését.

Említést érdemel, hogy számos tudományos tárgyú munkát közölt tekintélyes, széles körben olvasott hazai, elsősorban kolozsvári folyóiratban. Legismertebb munkája kétségtelenül a három kiadást megért „A nemzetállam tankönyve” volt. A tankönyv második és harmadik kiadása egyaránt jelentős mértékben átdolgozott, bővített kiadás volt. Számos tanulmányt publikált a széles körben ismert és olvasott Jogtudomány Közlönyben, a Közigazgatási Lapokban és nem utolsósorban a Magyar Philosophiai Szemlében.

Az állami közigazgatásban, adminisztrációban szerzett jártassága, tapasztalatai jelentős mértékben segítették látásmódjának alakulásában és tudományos munkájában. Munkáit sajnos nem tette közzé idegen nyelven (nyelveken), így azok a nemzetközi szakirodalomban nem kaphattak figyelmet.

Kuncz Ignác hazai és nemzetközi mércével mérve egyaránt magas tudományos igényű munkássága kétségtelenül úttörő jellegű volt és ma is, elsősorban eszmetörténeti vonatkozásban, figyelmet érdemlő.

Kuncz Ignác főbb munkái

Az államélet főbb mozzanatai, tekintettel a magyar közjogra. Pécs, 1870.; Az állam és társadalom alaki megkülönböztetése. Közigazgatási Lapok 1877.; A közigazgatási bíráskodás. Jogtudományi Közlöny 1878.; A közigazgatás függetlensége a közigazgatási bíráskodásban. Jogtudományi Közlöny 1884.; A democratia eszméje és szervezete. Budapest, 1885.; A közjogi és különösen a közigazgatási bíráskodás philosophiája. Magyar Philosophiai Szemle 1887.; Az állam nint nemzet. Magyar Philosophiai Szemle 1887.; Állam és társadalom. Magyar Philosophiai Szemle 1888.; Államigazgatási elvek és rendszerek. Magyar Philosophiai Szemle 1888.; A nemzetállam tankönyve. Pozsony, 1888. Nemzetállam és hivatalnokállam. Magyar Philosophiai Szemle 1890.; Állami önkormányzat. Budapest, 1897.; A nemzetállam tankönyve. 2. bővített kiadás. Kolozsvár, 1900. és A nemzetállam tankönyve. 3. bővített kiadás. Kolozsvár, 1902.

Felhasznált irodalom

Somló Bódog: Kuncz Ignác. Huszadik Század 4 (1903) 236–238. old.; Jászi Oszkár: Kuncz Ignác. Jogállam 2 (1903) 182–184. old.; Kmety Károly: Kuncz Ignác. Jogtudományi Közlöny 37 (1903) 42. old.; Vasas Géza: Magyar nemzetfelfogások a dualizmus korában. II. Magyar Szemle 10 (2001) 91–128. old.; Székely Tamás: „Az állam maga a nemzet”: Kuncz Ignác nemzetállami koncepciója. AETAS 25 (2010) 131-155. old. és Hamza Gábor: Pauler Tivadar (1816-1886), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja. In: Portrék a Magyar Tudományos Akadémia tagjairól. I. (szerk. Hamza Gábor) Budapest, 2021. 273-276. old.

Hamza Gábor
egyetemi tanár, az MTA rendes tagja
Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE)
Állam- és Jogtudományi Kar
e-mail: gabor.hamza@ajk.elte.hu